

R O S T A.

L' EUROPE CENTRALE.

Az oláh király *rumuny*-nak nevezte ki Mátyás királyt és az egyetem-alapító Pázmány Pétert, a csehek *M a d á c h* ra tették rá a kezüket. Ha így folytatjuk szellemi tétlenségünket, lassanként az egész magyar multat és szellemiségünk legkiválóbb reprezentánsait elsikkasztják . . .

Kezembe került egy kitűnően szerkesztett hetilap: *L'Europe Centrale* a címe, Prágában jelenik meg, 20 lapnyi terjedelemben. A címlapon (okt. 18.) szép illusztráció: a pozsonyi klarissza-templom, a háttérben a vár festői kontúrija. Ebből is, Bratislava lett persze és cseh művészet, cseh mult, cseh *gloire*. A folyóirat külső kiállítása olyan, hogy Párisban is megjelenhetett volna. A csehek nacionalizmusa sokkal erősebb, mint a miénk: mert kozmopolita álarcban jelenik meg és látszólag önmagát is legyőzi. Mi még mindig azt hisszük, hogy a magyar nyelvet kell ápolnunk. A francia napilap — *Gazette de Hongrie* — helyett, amit az országhatáron túl senkisésem olvas, sokkal jobb lenné egy eleven politikai, gazdasági, irodalmi és művészeti hetilapot kiadni francia nyelven. A folyóirat egy-egy száma nem évül el olyan hamar, mint a napilapé.

*

Egy példa megvilágítja a cseh módszert. *M a s a r y k* pozsonyi látogatásáról úgy ír, mintha valami nemzeti király vonult volna be az ősi koronázó város falai közé:

La cordialité de l'accueil fait par la population au président *M a s a r y k*, l'intérêt respectueux avec lequel elle suivit les pas du président par la ville, tout ce tribut d'hommages n'allait pas seulement au grand âge de *M. M a s a r y k* ni à la haute dignité dont l'a revêtu la nation libérée, mais surtout à l'homme lui-même . . . La ville de Bratislava qui a vu passer plus d'un souverain au cours de son histoire, a accueilli le président *M a s a r y k* avec une chaleur qu'elle n'avait jamais manifestée auparavant à aucun roi ni à aucun empereur.

Ilyenformán tehát Mátyás király vagy Mária Terézia pozsonyi bevonulása eltörpül a nagy lelkesedés mellett, amely a prágai államfőt fogadta. Ez a lelkesedés nem csupán a csehek, hanem a tótok, németek és magyarok részéről is spontán erővel nyilatkozott meg: „Toute la population, sans distinction de nationalité, communitait dans les mêmes sentiments“.

Ki fogja megcáfolni a külföld előtt ezt a történelemhamisítást? Senki. Nincs magyar szerv, amely a világ közvéleménye előtt dokumentálná az ilyen cikkek hamisságait. A *Revue des Etudes Hongroises* (Genève), a *Corvina* (Budapest), az *Ungarische Jahrbücher* (Berlin) tudományos folyóiratok. Nem szolgálnak propaganda-célt — épen ez az előnyük és a tudományban messze meg is előzzük a cseh, oláh, szerb kiadványokat — és nem foglalkozhatnak napi eseményekkel. A *Revue de Hongrie* nehézkes folyóirat és francia földön nem is szívesen látott. A *Gazette de Hongrie* ephemer és egyelőre minden tekintély nélkül való sajtótermék: bármily kitűnő is, mint napilap, hamar papírkosárba kerül. A hetilapot azonban megőrzi és könyv lesz belőle. De — ismétlem — hetilapunk, francia vagy német nyelvű, nincs.

*

Pedig könnyű volna visszafelé fordítani a cseh ágyúkat. Mindjárt ebben az idézett kis cikkben van két gyöngé pont. Az államfő szavait idézem:

Les historiens nous expliquent pourquoi et en quoi la Slovaquie a évolué autrement que la Bohême et la Moravie. Nous nous inspirerons de leurs enseignement, pour travailler à effacer ces différences le plus tôt possible. Lorsque des deux côtés on montrera une égale bonne volonté, les Slovaques ne refuseront plus de reconnaître certains supériorités à leurs frères tchèques . . .

Ha az államfő mondja ezt, akkor ez megfontolt és politikailag lemért kijelentés és akkor a szavak súlyosan esnek latba. Masaryk beszédében pedig a következő — ránk nézve igen kedvező — beismerések foglaltatnak:

1. Szlovákia különbözik Cseh- és Morvaországtól.
2. Ellentétek vannak, amiket el kell tüntetni.
3. Csehek és tótok között a viszony nem egyforma jóindulaton (bonne volonté) alapul.
4. A tótok még mindig nem akarják elhinni a cseheknek, hogy a csehek különbek a tótoknál, pedig
5. az államérdek azt követelné, hogy a tótok ismerjék el már végre a csehek testvéri fölényét . . .

Ime az Elnök szavai, amik márványba kívánkoznak és méltók arra, hogy a magyar diplomácia minél szélesebb körben terjessze őket. De vannak a *L'Europe Centrale* közleményében még más vigasztaló tények is. Az elnök még azt is kijelentette, hogy „toutes les revendications légitimes et justifiées de la minorité hongroise seraient respectées“. Ez a kijelentés is hivatalosan beismeri, hogy idáig nem respektálták megfelelő módon a magyar kisebbség törvényes és jogos követeléseit . . . Ezt is érdemes volna világgá kürtölni — ha volnának kürtjeink —, hozzátéve azt a mindinkább európai szállóigévé erősödő igazságot, hogy Csehszlovákia az az ország, amelyben a nemzeti kisebbségek többségben vannak.

*

A *L'Europe Centrale* figyelme kiterjed még a magyar rizstermelésre is és az angol tőke magyarországi beruházásaira . . . Ők jobban szemmel tartják a mi belső ügyeinket, mint mi az övéiket.

Egy másik „irodalmi“ cikk Berzeviczy Albert akadémia beszédével foglalkozik, ügyesen ragadva meg azokat a momentumokat, amik alkalmasak az öt magyar haza közötti viszály elhintésére. Berzeviczy szavait elferdítve, úgy tünteti föl a dolgot, mintha az anyaország és a megszállt területek magyar irodalmát csupán a nyelv kötné össze és mintha Budapestről a nemzet lelki egységének akadályát látnák a modern irodalom Ady-kultuszában. Azután visszafordítja a cseh cenzúra elleni vádat: nem az a sérelme a felvidéki magyar íróknak, — írja — hogy a budapesti irodalomtól el vannak zárva, hanem ellenkezőleg, a csehországi magyar irodalmat nem engedi kifejlődni a Budapestről beözönlő könyvek konkurrenciája . . .

Ilyen módszerrel sikkasztják el a cseh propaganda orgánumai a felvidéki magyarság panaszait. Úgy írnak róluk, mintha egyetlen ellenségük a trianoni Magyarország lenne.

*

Addig, amíg nem tudunk a *L'Europe Centrale* ellnsúlyozására egy hasonló folyóiratot teremteni, nem remélhetjük, hogy eloszlatjuk a mindenünnen körénk gyülekező ellenséges fellegeket. Ágyúk híján legalább a szellemi hadseregünket igyekezzünk fejleszteni.

(Krakkó.)

Édes Gergely.

A KÖLTŐ.

Szegeden balsors üldözi az eredeti bemutatókat. Vagy kütünő, irodalmi értékű, új utakon járó, világmézetes darabot hoznak színpadra és akkor a direktor visszariad a második előadástól, nem tudni micsoda titkos, kulisszámögötti tanácsoknak engedve. (Ez volt az eset a nagytehetségű Berczeli Anzelm Károly darabjával.) Vagy pedig az történik, hogy a direktor bátor, színpadhoz egy gyöngye és értéktelen tákolmányt, a közönség azonban még bátrabb és egyszerűen — bocsánat az őszinteségért — kineveti a szerző erőlködéseit, hogy ne mondjam a szereplők siralmas és stílustalan dialogusát . . .

Ez történt egy Boros Mihály nevű szerzőnek *A Költő* című darabjával. *A Költő* . . . Ahogyan a kistehetségű ujságíró elképzeli. Az első fölvonásban daltias szerelmes és gárdatiszt, a harmadikban nyavalygó, siránkozó vénasszony. Kár volt Jókai-ával költői versenyre kelni és még nagyobb kár lenne, ha ez a Boros-féle Kisfaludy-portré inficiálná a közfelfogást. Kisfaludyt egy rituális milieu tragikus atmoszférájába beállítani, mintha ez volna életének megörökítésre legméltóbb „temmékeny“ mozzanata; nagyfokú ízléstelenség. Egy futó szerelem, amely — vallásbeli ellentétek miatt — nem érheti el tisztos célját. Epizód ez, Kisfaludy egészséges lelke hamar győzedelmeskedik rajta; aki földgaszitja tragédiává, az nem Kisfaludy emlékének akar áldozni, hanem a maga felekezeti érzelmeinek aktar propagandát csinálni. Ettől pedig — pro és kontra — óvjuk meg a színpadot. A néző nem is tudja átérezni, hogy mekkora tragédia volna orthodox hitről áttérni a keresztény vallásra. Ne nyúljunk ehhez a kényes témához, mert könnyen profanizálunk vele faji és vallási érzéseket és szítjuk az ellentétet magyar és magyar között. A kaftán és a zsinóros attila színpadi frigyét — talán egy költő meg tudná csinálni, de ahhoz nagyobb szerű keretek kellene, mint ez a sovány *Rührstück*. Ez az író még korszerűen beszéltetni sem tudja az alakjait; nem is szólva az anachronizmusokról. (Mussé-től például 1827 táján nem lehet úgy beszélni, mint európai hírű, közismert nagy költőről.)

Mennyivel finomabban csinálta Voïnovich, aki a szegedi koraszülöttelel egyidejűleg egy életrevaló alkalmi darabot (*Keresztút*) produkált s jó mulatságot és férfi-munkát: az ő Kisfaludyja igaz magyar fi, akinek történelmi nimbuszát zsidó Ninák és keresztény Katalinok szerelme nem takarja el.

Felejtjük el a *Költő* Nináját és Kisfaludy felekezeti tragédiáját. Rossz álom volt csupán.

*

Szerencsére a szegedi színház — Németh Antal stilizált rendezésében — közvetlenül a *Költő* után a *Kérőket* adta elő, ami üde bájosságával és soha nem avuló régiességével helyrebillentette a megzavart esztétikai világrendet. Melly előre voltunk Kisfaludyék korában!

(Szeged.)

Gardza Péter.